

HOMO SAPIENS OF HOMO DEUS?

DE PERZEN WAREN VAN OORSPRONG EEN BERGVOLK. Ze noemden zichzelf 'Edelen' (Ariërs) en het land Ariana. Tegenwoordig is dat vervormd tot Iran. De Grieken beschreven de Perzen als onbeschaafd en praktisch van instelling. Ook in de politiek waren ze praktisch en waren ze bereid tot het sluiten van compromissen als dat het doel dichterbij bracht. Hun veelgodendom was door Zaratoesjtra omgevormd tot een tweegodendom. De oppergod is Ahura Mazdâ (Wijze heer). Hij vertegenwoordigt het goede, wijsheid, licht en waarheid. Zijn tegenpool is Angra Mainyu (kwade geest). Volgens Zaratoesjtra was vuur aan Ahura Mazdâ gewijd en dus heilig. Deze godsdienst en het Joodse monotheïsme hadden raakvlakken en leken in sommige opzichten wel op elkaar. De Perzen waren echter ook hier politiek ingesteld. Goden van andere volken beschouwden ze als onbeduidend en hulpjes van hun eigen goden. Maar het stond de overwonnen volkeren over het algemeen vrij hun eigen goden te aanbidden. Cyrus de Pers promoveerde dit zelfs. Daniël stond bekend om zijn geloofsovertuiging en kon die aanvankelijk vrij openlijk belijden. Assyrië kneedde alle overwonnen volken tot een onherkenbare massa. Babylon was een eenheidsstaat. De Perzen waren meer multicultureel.

WIE IS DARIUS?

Dat lijkt een open deur intrappen: *Darius, de Meder, ontving het koningschap toen hij ongeveer tweeënzestig jaar oud was* (vs. 1). Toch is er iets vreemds mee. Cyrus, de Pers, veroverde Babel. Hij was de wettige koning. Van Darius wordt gezegd: *die koning gemaakt was over het koninkrijk van de Chaldeeën* (Dan. 9: 1). *Ontving* en *gemaakt* duiden op een niet-erfelijk overdraagbaar koningschap. Die woorden wijzen er ook niet op dat hij door een staatsgreep of verovering koning werd. De naam Darius komt ook voor in Ezra 4: 24, Haggai 1: 1 en Zacharia 1: 1. Alleen is dit Darius I Hystaspes, een latere naamgenoot. Wie 'onze' Darius is, blijft onzeker. Het meest aannemelijk vind ik de veronderstelling dat hij een co-regent van Cyrus was. Het was bij de Perzen niet ongebruikelijk een tweede man aan te wijzen als de koning op oorlogspad ging. Die had dan bijna volmacht over het burgerlijk bestuur. Wijst vers 29 misschien daarop? *En het ging deze Daniël voorspoedig onder het koningschap van Darius en onder het koningschap van Kores, de Pers.* Hoe het ook zij, de persoon van Darius blijft raadselachtig.

Hoge bomen vangen veel wind. Dat geldt zeker voor Daniël. Door zijn uitstekende kwaliteiten komt hij op hoge posities terecht. Dat wekt afgunst en daarom zijn er genoeg ambtenaren die Daniël ten val willen brengen. Maar dat is bij een onkreukbaar persoon nog niet zo gemakkelijk. Zelfs de geheime dienst vindt, naast ras en geloofsovertuiging, geen goede aangrijpingspunten. De hovelingen weten dat Daniël voor zijn geloof staat en ze weten heel goed hoe zij hun vorst moeten manipuleren. Zeker in die tijd was dat letterlijk van levensbelang. De val wordt op scherp gezet en Darius trapt er met genoeg in. Een maand aanbeden worden, streelt zijn ego en de tijd is kort genoeg om niet met de priesterkaste in botsing te komen.

Daniël doorziet de val en laat het gebeuren. Hij komt openlijk uit voor God en vertrouwt op Hem. Hij blijft bidden voor het open raam op de tijd dat in de tempel het morgen- en avondoffer gebracht zou worden. Hij kon eenvoudigweg de ramen sluiten en dan was er geen bewijs geweest. Deze valstrik is een voorafspiegeling van de vooropgezette val om Jezus te pakken, *‘Maar niet op het feest.’* Jezus deed er alles aan om niet gevangen genomen te worden. Nee, Hij liet zich gevangennemen, juist op het feest. Het was Zijn keus. Zelfs op het laatste moment kon Hij nog in de schaduwen van de olijfbomen verdwijnen. Maar dat was niet wat de Vader wilde.

Compromissen sluiten deden de christenen in het Romeinse rijk ook niet. Soms kostte hun dat zelfs het leven. Het compromis was eenvoudig: houd je geloof binnenskamers en één keer in het jaar de keizer, de staat of het systeem aanbidden. De verzoeken zijn steeds weer dezelfde: de primaire levensbehoeften beperken (brood voor steen), wereldlijke macht en economisch gewin aanbieden (heerser over alle landen) en God dwingen tot actie (stort je maar van de tempel). Jezus werd op die manier verzocht en de zeven gemeenten in Openbaring ook. Een eenvoudige knieval, al is het maar voor de schijn, lost alles op, toch?

WETTEN

Wetten zijn in afspraken gestolde morele waarden. Hoe hoger de moraal van een volk hoe minder wetten nodig zijn. Je hebt eerder een wet dan dat je er weer vanaf bent. Die les leerde Darius op een harde manier. Voor de Babyloniër Nebukadnezar waren wetten geen issue. Hij schoof ze gewoon aan de kant. Maar Darius is koning van Meden en Perzen. In dat rijk staat de wet boven de koning; een vorm van constitutionele monarchie dus. Volgens ons is dat een betere regeringsvorm. Maar dat is nog maar de vraag. Werden de vier vrienden in Hoofdstuk 1 ‘uitgenodigd’ om op gezette tijden aan godsdienstige evenementen deel te nemen en verder met rust gelaten, nu wordt een wet gebruikt om geloof-weliswaar tijdelijk-onmogelijk te maken.

Een les zeker ook voor onze tijd. Tot voor kort lagen de wetten van westerse landen in het verlengde van de tien geboden. Immers de maatschappij is van Joods-Christelijke oorsprong en hieruit komen de grondwettelijke rechten en de rechten van de mens voort. Wordt daar altijd de hand aan gehouden? Er staat niet voor niets een vraagteken. Desalniettemin kan men er nu nog steeds een beroep op doen. Dat fundament brokkelt af en is in sommige delen van de wereld niet eens aanwezig. Hoe zal het rechtssysteem er over 50 jaar uitzien in onze geseclariseerde maatschappij?

DE WET EN DE LEEUW

Darius kan niet om de wet heen en het lot van Daniël is een feit. Als hij in de leeuwenkuil geworpen wordt, is er logischerwijs geen redding meer. Uitgehongerde leeuwen volgen hun natuurwet. Slechts een bovennatuurlijk ingrijpen kan die wet doorbreken. Dat is precies wat er gebeurt. ‘Daniël’ betekent niet voor niets ‘God is mijn Rechter’. En Die spreekt hier absoluut snelrecht. Darius doorziet nu de

beweegredenen van de hovelingen en weet dat hij ze nooit weer kan vertrouwen. Dus ruimt hij ze op, ze ondergaan samen met hun gezinnen hetzelfde lot als Daniël. Ditmaal zijn de natuurwetten, waar leeuwen gehoorzaam aan zijn, wel van kracht. De leeuwen konden niet anders.

De executiemethode is opmerkelijk. Nebukadnezar gebruikte een vurige oven en zijn opvolgers deden hetzelfde. Darius laat leeuwen het werk doen. De Perzen waren vuurvereerders, vuur was heilig en mocht niet verontreinigd worden door mensen te verbranden.

Wat ons, westerlingen, stoort is dat het hele gezin van de ambtenaar gestraft en gedood werd. Wij zien dit als persoonlijke wraak van Darius. Misschien kunnen we het beter zien als een efficiënte manier om het juist niet persoonlijk te maken. Als iemand van dat gezin in leven bleef, dan was hij het aan de eer van de familie verplicht om wraak te nemen. Eerwraak kan eeuwenlang dooretteren. De *trias politica*, de scheiding van machten, houdt in dat de wetgevende, de uitvoerende en de rechtsprekende macht bij verschillende instellingen ligt. Deze trias politica maakt het mogelijk om burgers tegen de overheid te beschermen en is bedacht door de Franse filosoof Charles baron de Montesquieu (1689-1775). Montesquieu was heel belangrijk voor de ontwikkeling van een goedwerkende rechtstaat.

Op 28 juni 1389 vond de zeer bloedige Slag op het Merelveld plaats. De Serven vochten tegen de Turken. Van Servische zijde wordt beweerd dat het gebeente van hun held niet teruggegeven werd door de Turken. De onderlinge haat bleef sluimeren en op 28 juni 1914 werd kroonprins Ferdinand (van Oostenrijk en Hongarije) samen met zijn vrouw Sofie vermoord. Dit was een van de aanleidingen tot de eerste wereldoorlog. Op 28 juni 1989 was er een herdenking van de Slag op het Merelveld. Slobodan Milošević haalde de oude sentimenten weer op. Dat jaar werd hij president van de Socialistische Republiek Servië. We weten waartoe het leidde: Srebrenica. Er waren meer oorzaken voor de oorlog in Bosnië, maar het onderliggende gevoel was wraak.

Lawrence van Arabië verenigde tijdens de eerste wereldoorlog Arabische stammen om tegen de Turken te vechten. De stammen trokken afzonderlijk naar een verzamelpunt. Tijdens die tocht redde Lawrence een man het leven. In het kamp aangekomen doodde die man onmiddellijk een lid van een andere stam. Het bleek om eerwraak te gaan. De coalitie dreigde uitelkaar te vallen. De keten van onderlinge moorden kon niet gestopt worden tenzij een onpartijdig persoon de moordenaar doodde. Lawrence was niet aan een van deze stammen verbonden. Daarom executeerde hij de man die hij eerder gered had. Zo werd de keten van eerwraak verbroken. De coalitie bleef in stand en versloeg uiteindelijk de Turken.

HOMO DEUS

Darius gaat een grens over. Nebukadnezar boog nog voor God, Belsazar beledigde God, Darius maakt zichzelf tot god door aanbidding te accepteren. Het tweede deel van het boek gaat veel over koningen en wetten. Koningen die zelfs Gods wetten

willen buigen. Dat het anders hoort, de koning als dienaar van het volk, staat duidelijk in Deut. 17 [de wet van God] *moet bij hem zijn en hij moet er alle dagen van zijn leven in lezen om de HEERE, zijn God, te leren vrezen en om alle woorden van deze wet en deze verordeningen in acht te nemen door ze te houden, opdat zijn hart zich niet verheft boven zijn broeders, opdat hij niet afwijkt van het gebod, naar rechts of naar links en opdat hij zijn dagen verlengt in zijn koninkrijk*. Koningen die zich tot god willen promoveren zijn er al vaak geweest en de grootste moet nog komen.

Yuval Noah Harari heeft over de zoektocht van de mens naar geluk en goddelijkheid een boek geschreven: *HOMO DEUS een kleine geschiedenis van de toekomst*. Volgens Harari is de 21e eeuw een tijd zonder grote oorlogen, wijdverbreide ziekten en hongersnoden. Het is juist de tijd om naar onsterfelijkheid te streven. Hij wijst daarvoor drie wegen: de mens verbeteren door genetische manipulatie, het toepassen van cyborgtechnieken of het creëren van computergestuurde niet-menselijke wezens. Het beheersen van data door algoritmen en kunstmatige intelligentie is volgens hem de sleutel tot het geheim. En dan komt 2020 met Covid-19. Is het boek iets te gauw geschreven?

Deze zoektocht naar het goddelijke is niet nieuw en begint al in Genesis 3. De zoektocht van de mens naar goddelijke macht is niet de juiste weg gebleken. De toekomst van Harari is al verleden tijd: niet de mens is god geworden, maar God is mens geworden. De echte Homo deus heet Jezus. ■

VRAGEN DIE KNAGEN

1. Wanneer worden wetten een gevaar?
2. Stelling: verschillen in godsdiensten leiden vaak tot agressie en bloedvergieten. Daarom is één wereldregering die oorlog voorkomt en vrede afdwingt veel beter. Wat vind je hiervan?
3. Hoe kijk jij aan tegen veiligheid? Hoe ver ga jij in het veiligstellen van je bestaan?
4. Kan het verlangen naar veiligheid gecombineerd worden met de zekerheid van Gods genade?

WANNEER IS DANIËL GESCHREVEN? BIJLAGE E

De discussie wanneer het boek Daniël geschreven is, is al even aangestipt. Historici hebben een probleem met het erkennen dat Daniël de schrijver is. Daniël beschrijft namelijk met enorme nauwkeurigheid de tijd van Antiochus IV Epiphanes (ca. 215 - 164 v. Chr.). Slechts de dood van Antiochus IV is volkomen foutief beschreven. De geschiedkundige conclusie is daarom dat het boek iets voor 164 v. Chr. geschreven moet zijn, terwijl Daniël in de zesde eeuw v. Chr. leefde. Als men ervan uitgaat dat het bovennatuurlijke geen betekenis heeft of zelfs niet bestaat, is deze conclusie logisch. Bovendien is het boek deels in het Hebreeuws en deels in het Aramees (Dan. 2: 4b - 7: 28) geschreven. Ook dit wordt wel gezien als bewijs dat het boek niet uit de tijd van Daniël kan stammen en dus niet aan Daniël toegeschreven kan worden.

Tijdens de Joodse opstand van ongeveer 70 n. Chr. hebben de Essenen hun heilige boeken in grotten bij de Dode Zee verstopt. Pas in 1947 zijn die gevonden. Voor wetenschappelijk onderzoek zijn deze Dode Zeerollen van onschatbare waarde. Voor 1947 was de oudste tekst van Daniël uit het jaar 1008 n. Chr. De delen van Daniël uit de Dode Zeerollen zijn zeker van voor het jaar 70 n. Chr. en logischerwijs zelfs ouder. Dus het gat tussen schrijven en de oudste ons bekende handschriften is met ca. 1000 jaar verkleind. De tekst is in al die jaren niet wezenlijk veranderd. Ook de verdacht geachte wisseling van taal blijkt in de handschriften van de Dode Zeerollen aanwezig. Nog opvallender is het grote aantal fragmenten van het boek Daniël. Het oudste wordt gedateerd op ongeveer 120 jaar v. Chr. Houdt men vast aan een schrijven van het boek rond 165 v. Chr. dan is er slechts een gat van ca. 50 jaar tussen schrijven en het oudste handschrift. Vervolgens is het erg moeilijk verklaarbaar waarom het boek Daniël in zo'n korte tijd algemeen verbreid en zo belangrijk werd. Dat Daniël al in die tijd tot de profeten gerekend werd, blijkt uit andere rollen uit die grotten.

DE PERZISCHE KONINGEN BIJLAGE F

Cyrus de Grote	550 v. Chr. - 530 v. Chr.
Cambyses	529 v. Chr. - 522 v. Chr.
Smerdis	522 v. Chr. - 522 v. Chr.
Darius I	522 v. Chr. - 485 v. Chr.
Xerxes I	485 v. Chr. - 465 v. Chr.
Artaxerxes I	465 v. Chr. - 424 v. Chr.
Xerxes II	424 v. Chr. - 423 v. Chr.